

OSMANSKA KARTOGRAFIJA DALMATINSKOG ZALEĐA S POČETKA KANDIJSKOG RATA: KARTA BOSANSKOG EJALETA S OKOLINOM U KOZMOGRAFIJI KATIBA ČELEBIJA IZ 1648. GODINE

OTTOMAN CARTOGRAPHY OF THE DALMATIAN HINTERLAND FROM THE BEGINNING OF THE CANDIAN WAR: MAP OF THE BOSNIAN EYALET WITH ITS SURROUNDINGS IN THE COSMOGRAPHY OF KATIB ÇELEBI FROM 1648

ELMA KORIC

Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Zmaja od Bosne 8, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina / *The Oriental Institute, University of Sarajevo, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*, e-mail: elma.koric@ois.unsa.ba

DOI: 10.15291/geoadria.3313

UDK: 912.43(497.58-3 Zagora)(091),1648“=163.42=111

Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*

Primljeno / *Received*: 23-4-2021

Prihvaćeno / *Accepted*: 10-8-2021

U radu je predstavljena osmanska karta na kojoj je u jednom dijelu detaljnije prikazan prostor, odnosno dijelovi prostora ranonovovjekovne Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Autor karte je Hadži Halifa ili Katib Čelebi, osmanski povjesničar i bibliograf iz sredine 17. stoljeća. Karta se nalazi u autografu prve verzije njegova djela *Kozmografija (Cihânnümâ)* iz 1648. godine, koji se čuva u Austrijskoj nacionalnoj knjižnici u Beču. Cilj rada bio je utvrditi kako je navedeni osmanski kartograf promatrao Bosanski ejalet s okolinom, koji je mogući povod nastanka navedene karte i koji su izvori informacija koje se na njoj nalaze. Budući da je karta nastala u vrijeme Kandijuskog rata, najvjerojatnije nakon pada Klisa u mletačke ruke 1648. godine, vjerojatno je da je kartu izradio autor osobno radi vizualizacije navedenoga osmanskog pograničja u dalmatinskom zaleđu i objašnjenja njegove važnosti u osmanskoj središnjici. Solidna preciznost u pozicioniranju i navođenju lokalnih toponima, smjer pružanja putnih komunikacija kao i sadržaj marginalnih bilješki na karti upućuju na to da se autor vjerojatno savjetovao s nekim poznavateljem lokalnih prilika.

KLJUČNE RIJEČI: Hadži Halifa (Katib Čelebi), kartografija, Bosanski ejalet, 17. stoljeće

The paper presents an Ottoman map, which in one part shows in more detail the area of the Bosnian eyalet with its surroundings, i.e. parts of the area of early modern Croatia and Bosnia and Herzegovina. Its author is Haji Khalifa or Katib Çelebi, an Ottoman historian and bibliographer from the mid-17th century. The map is in the autograph of the first version of his work *Cosmography (Cihânnümâ)* from 1648, preserved in the Austrian National Library in Vienna. The aim of the paper was to establish how the mentioned geographical area was observed by the Ottoman cartographer, what is the possible reason for the creation of the map and what were the sources of information contained in it. As the map was made during the Candian War, after the fall of Klis into Venetian hands in 1648,

it is possible that the author himself made the map with the aim of visualizing the Ottoman border in the Dalmatian hinterland and explaining its significance in the Ottoman centre. Solid precision in positioning and listing local toponyms, the direction of providing road communications as well as the content of marginal notes on the map, indicate that the author probably consulted someone familiar with local circumstances.

KEY WORDS: Haji Khalifa (Katib Çelebi), cartography, Bosnian eyalet, 17th century

UVOD I OSVRT NA DOSADAŠNJU HISTORIOGRAFIJU

Kartografski prikazi prostora ranonovovjekovne Bosne i Hercegovine i Hrvatske osmanskog podrijetla iznimno su rijetki. Nekoliko karata toga prostora nalazi se u djelima osmanskog povjesničara i bibliografa iz 17. stoljeća Katiba Čelebija. Katib Čelebi ili Hadži Halifa (Mustafa bin Abdullah) osmanski je povjesničar i bibliograf (Istanbul, 1609. – 1657.). Napisao je više od stotinu djela iz područja povijesti, geografije, matematike, astronomije, kartografije itd. U svojem djelu *Kozmografija (Cihânnümâ)* služio se i europskim kartografskim izvorima te dao podatke o Balkanskom poluotoku (HAGEN, 2003.; ÖZTÜRK, 2013.). Prema riječima Katiba Čelebija, kartografiju i izradu karata počeo je proučavati nakon izbijanja Kandijskog rata 1645. godine, pri čemu se služio i izvorima sa Zapada. Kako bi pribavio resurse za opis europskoga dijela Osmanske države za djelo *Kozmografija*, prethodno je napisao djelo naslova *Levâmi'û'n-nûr fi zulmet-i Atlas Minor (Odbljesci svjetlosti u tminama Atlas Minora)* (HAGEN, 2003.). Ovo njegovo djelo je interpretirani i kritički prijevod *Atlas Minora* (Mercator – Hondius) tiskanog 1621. godine (KARAMUSTAFA, 1992., 218; BRENTJES, 2005, 126; ÜSTÜNER, ARSLANTÜRK, 2017.). U prijevodu Mercatorova *Atlas Minora* završenom u prosincu 1654. godine navodno mu je pomagao jedan francuski preobraćenik na islam (HAGEN, 1998., 101, 115). Nedavno je iz tiska izašlo fototipsko izdanje djela *Levâmi'û'n-nûr* (ÜSTÜNER, ARSLANTÜRK, 2017.), čiji se izvornik čuva u knjižnici Nuruosmaniye u Istanbulu (URL 1). U ovom djelu nalazi se i karta pod naslovom Slavonija, Hrvatska, Bosna i Dalmacija (*Isklâvonya, Kırvâsiya, Bosniya, Dâlmâsiya*), ali ona nije izvorni autorov uradak nego prijevod istoimene Merkatorove karte. Još jedna karta spomenutog prostora nalazi se u primjerku *Kozmografije* tiskanom 1732. godine (ÖZTÜRK, 2013., 176-177; KORIĆ, 2020., 24-27).

Prema Hagenu, bečka inačica fina je kopija nedovršene prve verzije *Kozmografije*, s uvodom i brojnim dodacima na marginama (HAGEN, 2012., 286). Iako su neki kartografski prikazi zemalja zapadnog Balkana toga vremena iz pera Katiba Čelebija poznati otprije u historiografiji, koliko

INTRODUCTION AND REVIEW OF PREVIOUS HISTORIOGRAPHY

Cartographic representations of the area of early modern Bosnia and Herzegovina and Croatia of Ottoman origin are very rare. Several maps of the area are found in the works of 17th-century Ottoman historian and bibliographer Katib Çelebi. Katib Çelebi or Haji Khalifa (Mustafa bin Abdullah) is an Ottoman historian and bibliographer (Istanbul, 1609-1657). He wrote more than a hundred works in the fields of history, geography, mathematics, astronomy, cartography, and so on. In his work *Cosmography (Cihânnümâ)*, he also used European cartographic sources and provided data on Balkan Peninsula (HAGEN, 2003; ÖZTÜRK, 2013). According to Katib Çelebi himself, he began to study cartography and map making after the outbreak of the Candian War in 1645, using experiences from the West. In order to obtain resources to describe the European part of the Ottoman state for the work *Cosmography*, he previously wrote a work entitled *Levâmi'û'n-nûr fi zulmet-i Atlas Minor* (HAGEN, 2003). This work of his is an interpreted and critical translation of the *Atlas Minor* (Mercator - Hondius) printed in 1621 (KARAMUSTAFA, 1992, 218; BRENTJES, 2005, 126; ÜSTÜNER, ARSLANTÜRK 2017). In the translation of Mercator's *Atlas Minor* completed in December 1654, he was reportedly assisted by a French convert to Islam (HAGEN, 1998, 101, 115). A phototype edition of *Levâmi'û'n-nûr* (ÜSTÜNER, ARSLANTÜRK, 2017) has been recently published while the original is kept in the Nuruosmaniye Library in Istanbul (URL 1). This work also includes a map entitled *Slavonia, Croatia, Bosnia and Dalmatia (Isklâvonya, Kırvâsiya, Bosniya, Dâlmâsiya)*, but it is not the original work of the author but a translation of the Mercator map of the same name. Another map of the mentioned area can be found in a copy of *Cosmography* printed in 1732 (ÖZTÜRK, 2013, 176-177; KORIĆ, 2020, 24-27).

According to Hagen, the Viennese version is a fine copy of the unfinished first version of *Cosmography*, with an introduction and numerous additions at the margins (HAGEN, 2012, 286). Although some cartographic representations of the countries of the Western Balkans at that time were

nam je poznato, donedavno nisu bili predmetom detaljnije analize (KORIĆ, 2020., 24-40). Kartu iz ove verzije *Kozmografije* donosi i A. Üstüner u jednom svojem radu iz 2018. godine, ali je netočno navodi kao kartu Beograda (ÜSTÜNER, 2018.). U historiografiji je otprije poznat narativni geografski opis balkanskog poluotoka ovoga osmanskog kartografa iz sredine 17. stoljeća (HAMMER, 1812.; NOVAKOVIĆ, 1892.). Još je Franjo Rački nakon čitanja spomenutog Hammerova prijevoda upozorio na važnost *Kozmografije* za geografsku povijest krajeva jugoistočne Europe te usporedio podatke koje nudi s podacima iz jednog špijunskog opisa nastalog nakon 1624. godine (RAČKI, 1882.). F. Taeschner ustanovio je da je Hammer kao osnovu za svoj prijevod upotrijebio narativni opis upravo iz ovoga rukopisa *Kozmografije* (TAESCHNER, 1926.).

OPIS KARTE

U ovom radu predstavljena je karta nastala u prvim godinama Kandijskog rata, koja pobliže tretira prostor Bosanskog ejaleta s okolinom. Sačuvana je u autografu prve inačice djela *Kozmografija* iz 1648. godine koji se nalazi u Austrijskoj nacionalnoj knjižnici u Beču (URL 2). Ova je karta jedinstvena jer je nema u ostalim primjercima *Kozmografije*. Uz to, u ovom se rukopisu osim navedene karte nalazi još samo skica Ka'be u Mekki s okolinom na stranici 173* te karta Krasnodarskog kraja i porječja rijeke Kuban na stranici 208v. Nazivi toponima i bilješke na karti napisani su arapskim pismom na osmanskome turskom jeziku. Karta je naknadno ubačena u rukopis i to između stranice ٩٨ (naknadna numeracija 90 i 90v), na kojoj se nalazi narativni opis 'sandžaka Hercegovina koji pripada Bosni' i stranice ٩٩ (naknadna numeracija 91 i 91v) gdje počinje narativni opis zemlje Bosne (*Memleket-i Bosna*). Karta je numerirana brojem 90*, a njezina poleđina 90*v. Za kartu se pretpostavlja da predstavlja izvorni, rukom iscrtani kartografski uradak samog Katiba Čelebija. Osim gradova i rijeka Bosanskog ejaleta s okolinom, na njoj su predstavljeni i neki gradovi ejaleta Budim i Kanjiža (Nagykanizsa) te neki zapadniji ugarski gradovi. Važniji i veći gradovi odnosno centri ejaleta poput Kanjiže i Budima, te Banje Luke u

made by Katib Çelebi, previously known in historiography, as far as we know, until recently were not the subject of more detailed analysis (KORIĆ, 2020, 24-40). The map from this version of *Cosmography* is also brought by A. Üstüner in one of his works from 2018, but he incorrectly states it as a map of Belgrade (ÜSTÜNER, 2018). Historiography has long known a narrative geographical description of Balkan Peninsula from the pen of this Ottoman cartographer from the middle of the 17th century (HAMMER, 1812; NOVAKOVIĆ, 1892). After reading the aforementioned Hammer's translation, F. Rački pointed out the importance of *Cosmography* for the geographical history of the regions of Southeast Europe and compared the data it offers with data from a spy description created after 1624 (RAČKI, 1882). F. Taeschner found that Hammer used the narrative description from this very manuscript of *Cosmography* as the basis for his translation (TAESCHNER, 1926).

DESCRIPTION OF THE MAP

In this paper, a map created in the first years of the Candian War will be presented, which deals in more detail with the area of the Bosnian eyalet and its surroundings. It has been found in the autograph of the first version of the work *Cosmography* from 1648, kept in the Austrian National Library in Vienna (URL 2). This map is unique because it is not found in other copies of *Cosmography*. In this copy, in addition to the above map, there is only a sketch of the Ka'ba in Mecca and its surroundings on page 173* and a map of the Krasnodar region and the Kuban river basin on page 208v. Names of toponyms and notes on the map are written in Arabic script in the Ottoman Turkish language. The map was subsequently inserted into the manuscript between page ٩٨ (subsequent numbering 90 and 90v), which contains a narrative description of the 'sanjak Herzegovina belonging to Bosnia,' and page ٩٩ (subsequent numbering 91 and 91v), where the description of the country of Bosnia begins (*Memleket-i Bosna*). The map is numbered 90*, and its back 90*c. As for the map in this work, it can be assumed to be an original, perhaps hand-drawn cartographic work of Katib

Bosanskom ejaletu, označeni su simbolom grada – tvrđave. Ostali gradovi označeni su većim i manjim točkama crvene boje. Na samoj karti, kao i u rukopisu, upisane su marginalne bilješke različitog sadržaja. Mjestimice je tekst precrtavan i prepravlján, što potvrđuje da je riječ o radnoj verziji rukopisa koji je Katibu Čelebiju služio za unošenje objašnjenja i bilješki tijekom rada na navedenom djelu. I u samom djelu ova je inačica označena kao koncept ili skica – *müsvedde* (URL 2). Na poledini karte nalazi se još nekoliko bilješki na koje ćemo se osvrnuti kasnije u tekstu.

U gornjem dijelu analizirane karte, sjeverno od rijeke Drave, predstavljeni su gradovi ejaleta Budim i Kanjiža i još neki ugarski gradovi koji se ovom prigodom neće navoditi jer izlaze iz okvira ovoga rada. Između Save i Drave je prostor označen kao pokrajina Slavonija gdje je upisana i zabilješka: 'Pokrajina Slavonija. Njezine stanovnike nazivaju središnjim Mađarima. Polovica je pod njihovom kontrolom(?)' – *Vilâyet İslavîn. Halkına orta Mâcar derler. Nisfi ona tâbi'dir.*¹ Nije ubilježena podjela toga prostora na osmanske sandžake nego je navedeno samo nekoliko lokaliteta: Pože-ga (*Pojega*), Cernik (*Çernik*), Orahovica (*Râhovtsa yaylağı*), Osijek (*Osek*), uz koji je ucrtan i most, te Nijemci (*Nemçe*). Nešto istočnije ubilježen je i Beograd (*Belgrâd*).

Uz rijeku Drinu prikazani su: Rača (*Râça*), Zvornik (*İzvornik*), Rogatica (*Çelebi Pâzâri*), Višegrad (*Vişegrâd*), Foča (*Foça*). Sarajevo je označeno krupnijom crvenom točkom i oznakom Bosna (*Bosna*), uz koju stoji jedna nečitka bilješka. Od Sarajeva prema sjeverozapadu ubilježena je cestovna komunikacija Sarajevo – Busovača (*Busovâça*) – Travnik (*Trevnike*) – Jajce (*Yâyçe*) – Banja Luka (*Bâna Lûka*). Od Sarajeva prema jugu pruža se cestovni pravac prema Mostaru (*Mostâr*), uz koji je zapadno prikazana rijeka Rama (*nehr-i Râma*) i gradić Prozor (*Prúzûr*), a potom i rijeka Neretva (*nehr-i Neretva*). Južnije prema moru smješteni su Ljubuški (*Lûbûşka*), Gabela (*Gabela*), Norin (*Norîn*), Makarska (*Maķârşkâ*) i nahija Fragustin (*nâhiye Frâgustîn*). Tekst na prostoru na kojem su prika-

¹ Pri odabiru načina transliteracije naziva napisanih arapskim pismom na osmanskom turskom, upotrijebljen je pojednostavljeni sustav transliteracije kakav se koristi u časopisu *International Journal of Middle East Studies* (IJMES) (URL 3).

Çelebi himself. In addition to the cities and rivers of the Bosnian eyalet with its surroundings, the map also shows some towns of the eyalet of Buda and Kanizsa and some western Hungarian cities. Significant and larger cities or centres of eyalet such as Nagykanizsa and Buda, and Banja Luka in the Bosnian eyalet, are marked with the symbol of the fortified city - the fortress. Other cities are marked with larger and smaller red dots. In addition, on the map itself, as well as in the manuscript, there are inscribed marginal notes of various content. In some places, the text has been crossed out and rewritten, which confirms that this is a draft of the manuscript that was used by Katib Çelebi to provide explanations and notes during the work on the book. And in the manuscript itself, this draft is marked as a concept or sketch - *müsvedde* (URL 2). On the back of the map there are a few more notes which we will look at later in the text.

In the upper part of the analysed map, north of the River Drava, the cities of eyalet Buda and Kanizsa are presented, as well as some other Hungarian cities that will not be mentioned on this occasion because they go beyond the scope of this paper. Between the rivers Sava and Drava there is an area marked as the province of Slavonia, where a note is written: 'The inhabitants of province of Slavonia are called central Hungarians. Half of them are under their control (?)' – *Vilâyet İslavîn halkına orta Mâcar derler. Nisfi ona tâbi'dir (?)*.¹ The division of this area into Ottoman sanjaks was not recorded, but only a few localities were mentioned: Pože-ga (*Pojega*), Cernik (*Çernik*), Orahovica (*Râhovtsa yaylağı*), Osijek (*Osek*), along which a bridge was drawn, and Nijemci (*Nemçe*). Somewhat further east, Belgrade (*Belgrâd*) was also recorded.

Along the River Drina the following towns are shown: Rača (*Râça*), Zvornik (*İzvornik*), Rogatica (*Çelebi Pâzâri*), Višegrad (*Vişegrâd*), Foča (*Foça*). Sarajevo is marked with a larger red dot and the sign Bosna (*Bosna*), next to which is an illegible note. From Sarajevo to the northwest, the road communication Sarajevo – Busovača (*Busovâça*) - Travnik (*Trevnike*) - Jajce (*Yâyçe*) - Banja Luka (*Bâna Lûa*)

¹ In choosing how to transliterate names written in Arabic into Ottoman Turkish, a simplified transliteration system from the *International Journal of Middle East Studies* (IJMES) (URL 3) was used.

zani toponimi između Fragustina i Livna (*Hlevne*) nije čitljiv i ovom se prigodom nije mogla provesti identifikacija i ubikacija ovdje navedenih toponima. Na karti je ubilježeno više putnih komunikacija u tom području koje polaze od Livna kao čvorišta. Jedan pravac polazi od Livna do Klisa (*Klīs*) prema lukama na morskoj obali gdje su ubilježeni Split (*İsplit*) i Šibenik (*Şibenik*). Druga ubilježena putna komunikacija od Livna prema jugu je ona prema Vr(h)lici (*Vrhlīka*), preko Drniša (*Drnīş*) do Skradina (*İskradīn*). Treća linija vodi preko Kupresa (*Kūprez*), Prusca-Akhisara (*Akhişâr*), Travnika, Jajca, Trijebova (*Trebova*) do Banje Luke. Četvrta se putna komunikacija, izgleda, odvijala na potezu od Livna preko Glamoča (*Glâmûç*), Pecke (*Pekska*) pa preko rijeke Vrbas (*nehr-i Virbâs*), Zmijanja (*Uzmiyan*) do Banje Luke. Na karti je ubilježena i rijeka Pliva (*nehr-i Pleve*) i na njoj tvrđava Jezero (*Gölhişâr*). Južnije od Une i Vrbasa ubilježeni su Hrastovica? (*yaylak Hrsovtsa*) te područje Podrašnica, koja pripada Jezeru (*Podraštņiçe nâhiye, tâbi Gölhişâr*) kao i neki drugi toponimi čiji se nazivi ovoga puta nisu mogli odgonetnuti.

Uz rijeku Savu ubilježeni su Dubočac (*Duboçnisa*), Brod (*Brod*), Svinjar (*Isvinyâr*), Gradiška (*Gradişka*), Dubica (*Dûbitsa*). Prvobitno su uz Savu bili navedeni i Bužim (*Bûşin*), Cazin (*Sâzin*), Todorovo (*Todor Novi*), ali su precrtani i ponovno zabilježeni južnije, na rijeku Kupu (*nehr-i Kûpa*), čiji je vodotok spojen s Unom. Nešto zapadnije prikazan je Bihać (*Bihke*), dok su oko rijeke Une (*nehr-i Ūna*) predstavljani gradovi Kostajnica (*Kostâyniçe*), Varcar Vakuf (*Vârsâr Vakfi*), planina Lisina (*cebel-i Lisin*), Ključ (*Klûç*) i Kozarac (*Kozârsa*). Slijedi bilješka koja bi se mogla prevesti kao 'Karlovac, pogranično područje Hrvatske' (*kenâr Hrvât vilayet Kârlâvtsa*). Katib Čelebi na jednoj drugoj karti upotrijebio je riječ *kenâr* u značenju granice ili pograničja. Južno od Senja, 'utvrde pobunjenih nevjernika' (*Sen'âşî kâfirlerdir*), ubilježena je i granica Hrvatske (*serhadd-i Hrvâtsa*), a sjevernije od Senja ponovno stoji bilješka slična ranije spomenutoj (*Kârlavca vilayetleri Hrvatdir*). Iz tih bilješki doznaje se da je područje Karlovca, kao i područje Senja, smatrano pograničjem ranonovovjekovne Hrvatske.

Uz rijeku Krku (*nehr-i Krka*), od sjevera k jugu smješteni su Knin (*Knîn*), Ostrovica (*Ostrovoçe*), Nečven (*Neçven*). Bliže morskoj obali nalaze se Ve-

was recorded. From Sarajevo to the south there is a road to Mostar (*Mostâr*), along which the River Rama (*nehr-i Râma*) and the town of Prozor (*Prûzûr*) are shown to the west, and the River Neretva also (*nehr-i Neretva*). To the south of the sea the following towns are positioned: Ljubuški (*Lûbûşka*), Gabela (*Gabela*), Norin (*Norîn*), Makarska (*Makârska*) and nahija Fragustin (*nâhiye Frâgustîn*). The text in the area where the toponyms between Fragustin and Livno (*Hlevne*) are shown is not legible and on this occasion it was not possible to identify the toponyms listed there or their location. The map shows several road communications in that area, which start from Livno as a hub. One route starts from Livno to Klis (*Klīs*) to the ports on the coast where Split (*İsplit*) and Šibenik (*Şibenik*) are recorded. The second recorded road communication from Livno to the south is towards Vr(h)lika (*Vrhlīka*), via Drniš (*Drnīş*) to Skradin (*İskradīn*). The third line leads through Kupres (*Kūprez*), Prusac-Akhisar (*Akhişâr*), Travnik, Jajce, Trijebovo (*Trebova*) to Banja Luka. The fourth road communication seems to have taken place on the stretch from Livno via Glamoč (*Glâmûç*), Pecka (*Pekska*) and across the River Vrbas (*nehr-i Virbâs*), Zmijanje (*Uzmiyan*) to Banja Luka. The map also records the River Pliva (*nehr-i Pleve*) and the fortress Jezero (*Gölhişâr*) on it. South of Una and Vrbas, Hrastovica was recorded? (*yaylak Hrsovtsa*) and the area of Podrašnica, which belongs to the Jezero (*Podraštņiçe nâhiye, tâbi Gölhişâr*) as well as some other toponyms whose names could not be read properly.

Along the River Sava, Dubočac (*Duboçnisa*), Brod (*Brod*), Svinjar (*Isvinyâr*), Gradiška (*Gradişka*), Dubica (*Dûbitsa*) were recorded. Originally, Bužim (*Bûşin*), Cazin (*Sâzin*), Todorovo (*Todor Novi*) were listed along the Sava also, but they were crossed out and re-recorded further south, on the River Kupa (*nehr-i Kûpa*), whose watercourse is connected to Una. Slightly to the west is Bihać (*Bihke*), while the towns of Kostajnica (*Kostâyniçe*), Varcar Vakuf (*Vârsâr Vakfi*), mountain Lisina (*cebel-i Lisin*), Ključ (*Klûç*) and Kozarac (*Kozârsa*) are represented around the River Una (*nehr-i Ūna*). This is followed by a note that could be translated as 'Karlovac, the border area of Croatia' (*kenâr Hrvât vilayet Kârlâvtsa*). On another map, Katib Čelebi used the word *kenâr* to denote a border or frontier.

lin (*Velin*), Dazlina (*Dâzlina*), Vrana (*Vrâna*), Nadin (*Nâdîn*), Zemunik (*Zemûn*), Poličnik (*Polîçne*), Sedd-i Islam (*Sedd-i islâm*), Novigrad (*Novîgradîç cedîd*), Karin (*Ķârin*), Obrovac (*Obrovtsê*), dolina rijeke Zrmanje (*nehr-i Zrmânya sabrâsi*) i Perušić koji pripada Lici (*Brušîk tâbi'Lîka*). Na morskoj obali ubilježena je tvrđava Novi (*Novî*), zatim Ražanac (*Râzânçe*), Posedarje (*Bûsedârÿe*), Zadar (*Zâdre*) i još nekoliko za sada nepročitanih i neubiciranih toponima.

Osim bogatom toponimijom, karta privlači pažnju i sljedećim bilješkama vezanim za prostor dalmatinskog zaleđa:

'Iza Livna nalazi se velika planina Plješevica' (*Hlevne ardında Plevâşiçe azîm tâğdır*)

'Planina Mosor je velika planina iza Klisa' (*Cebel-i Mosor Klîs ardında azîm tâğdır*)

'Lika pripada Krki, sastoji se od dvanaest tvrđava' (*Lîka tâbi' Ķrka on iki Ķal'adan müstemildir*)

'To su ratne palanke' (*Bunlar harbî palankalardir*)
'Kadiluk Udbina pripada Krki, ima dvadeset do trideset tvrđava' (*Udobine Ķazâsi Ķrka ya tâbi' yîğirmi otuz Ķal'ası vardir*)

'Krka je naziv rijeke' (*Ķrka ism-i nehirdir*)

'Skradin je luka sandžaka' (*Iskrâdîn livâ iskelesidir*)

'Bilaj je mala tvrđava koja pripada Klisu' (*Bilay Klîse tâbi' Ķal'a-i şagîredir*)

'Manastir u Zaostrogu pripada Hercegovini, ali su ga pripojili Klisu' (*Kenise-i Zâvoşrog Hersekedir ona Klîsa muttasıldir*)

'Rijeka Cetina izvire na proplancima Dinare, 14 milja uzvodno od Omiša' (*Nehr-i Çetina 14 mîl Omişten yukarı Dînâra yaylasından çıkar*).

Na karti se nalazi još nekoliko bilješki koje ovom prigodom nismo uspjeli pročitati.

MOGUĆI RAZLOZI I OKOLNOSTI NASTANKA KARTE

Budući da ova verzija *Kozmografije* datira iz 1648. godine, vjerojatno je nastala nakon mletačkog osvajanja Klisa u vrijeme Kandijskog rata (1645. – 1699.). U navedenom razdoblju dalmatinsko zaleđe, naročito prostor Kliškog i Krčko-ličkog te Hercegovačkog sandžaka bio je važno osmansko-mletačko ratište. Moguće je, stoga, da

South of Senj, the 'fortress of rebellious infidels' (*Sen 'âşî kâfirlerdir*), the Croatian border (*serhadd-i Hrvâtse*) was recorded, and north of Senj there is again a note similar to the one mentioned earlier (*Ķârlovça vilayetleri Hrvatdır*). From these notes we could learn that the area of Karlovac, as well as the area of Senj, was considered the border of early modern Croatia.

Along the River Krka (*nehr-i Ķrka*), from north to south, Knin (*Knîn*), Ostrovica (*Ostrovçe*), Nečven (*Neçven*) were placed. Closer to the sea there are Velin (*Velin*), Dazlina (*Dâzlina*), Vrana (*Vrâna*), Nadin (*Nâdîn*), Zemunik (*Zemûn*), Poličnik (*Polîçne*), Sedd-i Islam (*Sedd-i islâm*), Novigrad (*Novîgradîç cedîd*), Karin (*Ķârin*), Obrovac (*Obrovtsê*), the valley of the River Zrmanja (*nehr-i Zrmânya sabrâsi*) and Perušić belonging to Lika (*Brušîk tâbi'Lîka*). On the sea shore itself, the fortress of Novi (*Novî*) was recorded, followed by Ražanac (*Râzânçe*), Posedarje (*Bûsedârÿe*), Zadar (*Zâdre*) and several other so far unread and unlocated toponyms.

Apart from its rich toponymy, the map also attracts attention with the following notes related to the Dalmatian hinterland:

'There is the great mountain Plješevica behind Livno' (*Hlevne ardında Plevâşiçe azîm tâğdır*)

The great mountain behind Klis is 'Mount Mosor' (*Cebel-i Mosor Klîs ardında azîm tâğdır*)

'Lika belongs to Krka, consists of twelve fortresses' (*Lîka tâbi' Ķrka on iki Ķal'adan müstemildir*)

'They are war fortifications'. (*Bunlar harbî palankalardir*)

'Kadilik Udbina belongs to Krka, there are twenty to thirty fortresses' (*Udobine Ķazâsi Ķrka ya tâbi' yîğirmi otuz Ķal'ası vardir*)

'Krka is the name of the river' (*Ķrka ism-i nehirdir*)

'Skradin is the port of sanjak' (*Iskrâdîn livâ iskelesidir*)

'Bilaj is a small fortress belonging to Klis' (*Bilay Klîse tâbi' Ķal'a-i şagîredir*)

'The monastery in Zaostrog belongs to Herzegovina, but it was annexed by Klis' (*Kenise-i Zâvoşrog Hersekedir ona Klîsa muttasıldir*)

'The River Cetina springs on the meadows of the Dinara, 14 miles upstream from Omiš' (*Nehr-i Çetina 14 mîl Omişten yukarı Dînâra yaylasından*

je ova karta nastala radi boljeg pozicioniranja spomenutog prostora i razumijevanja važnosti njegova geostrateškog položaja u regionalnim, ali i širim okvirima. Osim toga, vizualizacijom toga prostora i njegovom prezentacijom na kartografskom uratku uz tekstualne napomene, možda se nastojalo razviti svijest o njegovu značaju i u samom vrhu Osmanske države, čega je, izgleda, u danom trenutku nedostajalo jer je gubitak strateški i simbolički značajnog Klisa bio minimiziran. Naime, prema osmanskome dvorskom kroničaru Mustafi Naimi, veliki vezir Hezar Pare Ahmed-paša, koji je primio iscrpan izvještaj iz Dalmacije, sultanu je prikazao slučaj gubitka tvrđave Klis 1648. godine kao gubitak 'jedne nebitne crkve i dviju palanki' (Buzov, 2003.; 231). Na turskom jeziku, naime, naziv Klis podsjeća na riječ crkva (tur. *kilise*). Naime je vjerojatno opis ovoga događaja preuzeo iz *Ljetopisa* Mehmed Halife Bošnjaka, koji je, kao dvorjanik i neposredni svjedok toga događaja na dvoru, užasnut zapisao sljedeće: „Čak je bošnjački narod poslao čovjeka da izvijesti o stanju kako je u bosanskom vilajetu više od trideset tvrđava i palanki neprijatelj porušio i zauzeo ejalet Klis. Ali ljudima koji su došli nije pridavan značaj, a događaj je lažno predstavljen. Padišahu su ovako izložili stvar: 'U Bosni je postojala jedna mala crkva. Nju je zauzeo nevjernik. I prije je pripadala nevjerniku. Nema nikakva značaja. Poslije ovoga neće više ništa uzimati'“ (BOŠNJAK, 2002., 38).

Ostale važne gradove dalmatinskog zaleđa koji su se nalazili u Hercegovačkom sandžaku u okvirima Bosanskog ejaleta poput Blagaja, Počitelja, (Herceg) Novog i drugih, a koji se navode u narativnom opisu, na ovoj karti autor nije ubilježio. Kako je već napomenuto, za pisanje svojih knjiga iz područja geografije i kartografije, Katib Čelebi se služio kartografskom i drugom građom europskih autora, a najviše svojega primarnog izvora Mercatorova *Atlas Minora*. Stoga je mogao steći solidnu predstavu o spomenutom prostoru, važnijim gradovima, većim rijekama i putnim komunikacijama u regiji. Nije poznato da je u osmanskoj Bosni i regiji boravio, ali, s obzirom na vrlo dobar prikaz prostora i solidnu preciznost u bilježenju naziva, moguće je da se pri narativnom opisu i izradi karte ipak savjetovao s nekim dobrim poznavateljem lokalne toponimije. Naime, na karti su ubilježeni

çikar).

There are also a few more notes on the map that we were unable to read on this occasion.

POSSIBLE REASONS AND CIRCUMSTANCES OF THE CREATION OF THE MAP

Since this version of Cosmography dates from 1648, it means that it was probably created after the Venetian conquest of Klis during the Candian War (1645-1699). In the mentioned period, the Dalmatian hinterland, especially the area of the sanjaks of Klis, Krka-Lika and Herzegovina was a significant Ottoman-Venetian battlefield. Therefore, this map could have been created with the aim of better positioning the mentioned area and understanding the significance of its geostrategic position in the regional and wider framework. In addition, the visualization of the area and its presentation on a cartographic work with textual notes may have sought to develop an awareness of its importance at the very top of the Ottoman state, which seems to have been lacking at the time and the loss of fortress of Klis was minimized. Namely, according to the Ottoman court chronicler Mustafa Naima, Grand Vizier Hezar Pare Ahmed Pasha, who received an exhaustive report from Dalmatia, presented to the Sultan the case of the loss of Klis fortress in 1648 as the loss of 'one insignificant church and two palankas' (Buzov, 2003, 231). It was because in Turkish the name Klis is reminiscent of the word church (Tur. *kilise*). Naima probably took the description of this event from the *Chronicle* of Mehmed Khalifa Bosniak, who, as a courtier and direct eyewitness of this event at court, wrote the following in horror: "The Bosniak people sent a man to report that the enemy destroyed and occupied more than thirty fortresses and palankas in the Bosnian province in the area of Klis. But the people who came were not given importance, and the event was falsely presented. They presented the matter to the Sultan as follows: "There was a small church in Bosnia. It was taken over by an infidel. It had belonged to infidels before. It doesn't matter. After this they will take nothing more" (BOŠNJAK, 2002, 38).

tada aktualni nazivi toponima i hidronima gotovo potpuno fonetski ispravno. Isti je slučaj i s ostalim bilješkama i napomenama na karti. Međutim, Katib Čelebiju je nedostajalo više pouzdanoga primarnoga kartografskog materijala što je dovelo do određenih nedostataka na skicama nekih njegovih karti na kojima je pokušao predstaviti regije oko rijeka, ali bez adekvatnih proporcija, orijentacije i toka tih rijeka. Među takvim primjerima navode se i karte Srbije i Bosne u bečkom rukopisu (HAGEN, 2012., 288).

Može se smatrati da u izradi ove karte nije služio kartografskim uradcima onodobnih europskih kartografa. Što se tiče ostalih spisa koji su mogli poslužiti kao izvor podataka unesenih u kartu, u historiografiji je poznat jedan opis Bosanskog ejaleta iz trećeg desetljeća 17. stoljeća, na talijanskom jeziku, koji sadrži mnoštvo podataka o njegovom vojnom i upravnom uređenju (RAČKI, 1882). Kako se u njemu nalaze i podaci iz službenog osmanskog popisa Bosanskog sandžaka iz 1620. godine, izvršenog u vrijeme valije Ibrahim-paše Memibegovića, kao službenog izvora koji je bio dostupan samo užem krugu ljudi iz osmanske administracije, zaključuje se da je spomenuti opis sačinila špijunska mletačka mreža koja je imala svoje ljude u samom vrhu tadašnje osmanske administracije u Bosni i u samom Sarajevu. (TRALJIĆ, 1959., 418; ZAHIROVIĆ, 2005., 189). Smatra se da je mletačka špijunska mreža sastavila spomenuti izvještaj o rasporedu i jačini osmanskih snaga u Bosanskom ejaletu u vrijeme kada su se vojne trupe iz Bosanskog ejaleta na čelu s beglerbegom Ibrahim-pašom Memibegovićem, koji je imenovan vrhovnim zapovjednikom svih osmanskih trupa u Ugarskoj, pridružile pohodu osmanskog vazala erdeljskog kneza Bethlena Gábora protiv Austrije 1623. godine (ZAHIROVIĆ, 2005., 191). F. Rački je usporedio navedeni opis, koji sadrži više od 130 mjesta Bosanskog ejaleta, s Hadži Halifinim narativnim opisom, te zaključio da je Hadži Halifin opis više geografski i da navodi osam sandžaka Bosanskog ejaleta, dok je špijunski opis više statistički i navodi sedam sandžaka u okvirima Bosanskog ejaleta (RAČKI, 1882., 174). Osim toga, važne podatke o organizaciji spomenutih utvrđenih gradova i njihovoj vojnoj strukturi u razdoblju uoči izbijanja

Other important towns in the Dalmatian hinterland that were located in the sanjak of Herzegovina within the Bosnian eyalet, such as Blagaj, Počitelj, (Herceg) Novi and others, and which are listed in the narrative description were not recorded on this map. As mentioned earlier, for writing his books in geography and cartography, Katib Çelebi used cartographic and other material by European authors, and mostly his primary source, Mercator's *Atlas Minor*. Therefore, he was able to gain a solid idea of the mentioned area, more important cities, larger rivers and road communications in the region. It is not known whether he lived in Ottoman Bosnia and the region, but, given the very good representation of the area and solid precision in recording the names, it is very likely that he consulted a good expert of local toponymy when narrating and making a map. Namely, the current names of toponyms and hydronyms were recorded on the map almost completely phonetically correctly. The same is the case with the other notes and notes on the map. However, Katib Çelebi in principle lacked more reliable primary cartographic material which led to certain shortcomings in the sketches of some of his maps in which he tried to present the regions around the rivers, but without adequate proportions, orientation and flow of those rivers. Such examples include maps of Serbia and Bosnia in the Vienna Manuscript (HAGEN, 2012, 288).

It can be argued that he did not use the cartographic works of European cartographers of that time to make this map. As for the other writings that could have served as a source of data entered in the map, in historiography there is a description of the Bosnian eyalet from the third decade of the 17th century, in Italian, which contains a lot of information about its military and administrative organization (RAČKI, 1882). As it also contains data from the official Ottoman census of the Bosnian Sanjak from 1620, made during the reign of Ibrahim Pasha Memibegović, as an official source that was available only to a small circle of people from the Ottoman administration, it can be concluded that the description was made by Venetian spy network, that had its people among the very top of the Ottoman administration in Bosnia and in Sarajevo itself (TRALJIĆ, 1959, 418; ZAHIROVIĆ, 2005, 189). It is believed that the Venetian spy network made the mentioned report on the de-

Kandijskog rata pružaju službeni osmanski popisi posada strateški najvažnijih utvrdi osmanskog pograničja u Bosanskom ejaletu iz 1586., 1616. i 1643. godine. (HANDŽIĆ, 1988.; SPAHO, 1989., JURIN STARČEVIĆ, 2003.).

Na poledini karte, u kutu, nalazi se bilješka čiji je tekst samo parcijalno čitljiv jer je veći dio bilješke otkinut. Mogu se pročitati jedino pojedini završni dijelovi teksta koji sugeriraju da je ostatak teksta govorio o pridruživanju taboru na krajini „...ucunde tabur...“ i „...tabura mulħaq oldilar“, te se čita ime „defterdâr Muşlî-ağa“. Katib Čelebi u svojem djelu *Fezleke* spominje bosanskog defterdara Musli-agu koji je sudjelovao u jednom sukobu kod Klisa u vrijeme Kandijskog rata 5. safe-
ra 1057./12. ožujka 1647. godine: „Nakon toga (mletački vojskovođa) podigao formirao je tabor pred Zadrom. Kada je dvije hiljade konjanika nevjernika stiglo pred Klis, pristigao je bosanski defterdar Musli-aga, izvršio napad na njih te ih uz Allahovu pomoć pobijedio, nekolicinu nevjernika je ubio, a ostali su se spasili bijegom natrag u svoj tabor“ (ÇELEBI, 2016., 435). U djelu *Târîh-i Enverî* zabilježeno je da je bosanski defterdar Musli-efendi kupio određene zemljišne parcele u okolini Sarajeva potkraj 1647. godine kao i to da je kasnije postao paša (KADIĆ, IV. 116-117). Evlija Čelebi u svojem *Putopisu* navodi da je u vrijeme kada je boravio u Sarajevu 1660. godine, tri dana bio gost na dvoru potomaka Musli-efendije (ČELEBI, 1979., 478). Na drugom mjestu u djelu *Fezleke*, Katib Čelebi spominje bivšeg defterdara Musli-bega i ubraja ga među one koji su izazivali nered u Bosni u vrijeme valije Mehmed-paše sina Mustafa-paše 1650. godine (ÇELEBI, 2016., 1031). Muvekkit u svojoj *Povijesti Bosne* spominje „pašu Hercegovine Musli-bega hadži Memića, koji je ranije bio defterdar Bosne, poznat po svojoj pametnoj politici i hrabrosti. On je sredio stanje u Hercegovini. Svojim lijepim postupcima doveo je u pokornost i arnautske odmetnike i u tim krajevima nastao je mir“ (MUVEKKIT, 1999., 344). Ako je riječ o istoj osobi, bosanskog defterdara Musli-agu, kasnijeg Musli-bega, može se smatrati suvremenikom navedene karte, ali za sada nije poznato više podataka o njemu kao ni to u kakvoj je vezi bio s Katibom Čelebijem i nastankom karte.

ployment and strength of the Ottoman forces in the Bosnian eyalet at the time when the military troops from the Bosnian eyalet led by Beglerbeg Ibrahim Pasha Memibegović, who was appointed commander in chief of all Ottoman troops in Hungary, joined the campaign of the Ottoman vassal of the Transylvanian prince Bethlen Gábor against Austria in 1623 (ZAHIROVIĆ, 2005, 191). F. Rački compared the above description, which contains more than 130 places of the Bosnian eyalet, with Haji Khalifa's narrative description, and concluded that Haji Khalifa's description is more geographical and lists eight sanjaks of the Bosnian eyalet, while the spy description is more statistical and lists seven sanjaks within the Bosnian eyalet (RAČKI, 1882, 174). In addition, significant data on the organization of the mentioned fortified towns and their military structure in the period before the outbreak of the Candian War can be found on the official Ottoman lists of crews of the strategically most important fortresses of the Ottoman frontier in the Bosnian eyalet from 1586, 1616 and 1643 (HANDŽIĆ, 1988; SPAHO, 1989; JURIN-STARČEVIĆ, 2003).

On the back of the map, in the corner, there is a note only partially legible because most of it has been torn off. Only certain final parts of the text can be read nicely, about the joining the camp at the border ‘... ucunde tabur’ and ‘... tabura mulħaq oldilar,’ and the name ‘defterdâr Muşlî-ağa’ is also discernible. Katib Çelebi in his work *Fezleke* mentions the Bosnian defterdar Musli Ağa who took part in a conflict near Klis during the Candian War on the 5th of Safer 1057/12 March 1647: “After that (the Venetian military leader) formed a camp in front of Zadar. When a calvarly of two thousand infidels arrived in front of Klis, the Bosnian defterdar Musli Ağa arrived, attacked them and defeated them with the help of Allah, killed several infidels, and the rest escaped back to their camp” (ÇELEBI, 2016, 435). It is recorded in the work *Târîh-i Enverî* that the Bosnian defterdar Musli Efendi bought certain plots of land in the vicinity of Sarajevo at the end of 1647 and that he later became a pasha (KADIĆ, IV: 116-117). Evliya Çelebi states in his *Travelogue* that during the time he spent in Sarajevo in 1660, he was a guest at the court of the descendants of Musli Efendi for three days (ČELEBI, 1979, 478). Elsewhere in *Fezleke*, Katib Çelebi mentions the former defterdar

TABLICA 1. Toponimi Bosanskog ejaleta i okoline na karti Katiba Čelebija iz 1648

TABLE 1 Toponyms of the Bosnian eyalet and its surroundings represented on the map of Katib Çelebi from 1648

Naziv na karti Name on the map	Ubikacija Location
<i>Pojega</i>	Požega, grad u Hrvatskoj, središte Požeško-slavonske županije./ Požega, a city in Croatia, the centre of Požega-Slavonia County.
<i>Černik</i>	Cernik, naselje u Hrvatskoj u sastavu općine Cernik u Brodsko-posavskoj županiji./ Cernik, a village in Croatia within Cernik municipality in the Brod-Posavina County.
<i>Râhovtsa yaylağı</i>	Orahovica, grad u Hrvatskoj, u Virovitičko-podravskoj županiji./ Orahovica, a city in Croatia, in Virovitica-Podravina County.
<i>Osek</i>	Osijek, grad u istočnoj Hrvatskoj./ Osijek, a town in eastern Croatia.
<i>Nemçe</i>	Nijemci, naselje i općina Vukovarsko-srijemske županije u Hrvatskoj./ Nijemci, settlement and municipality of Vukovar-Srijem County in Croatia.
<i>Brod</i>	Slavonski Brod, grad u Hrvatskoj, središte Brodsko-posavske županije./ Slavonski Brod, a city in Croatia, the centre of the Brod-Posavina County.
<i>Rača</i>	Postoje naselja Sremska Rača, u Srbiji na uskom pojasu između rijeka Save i Bosuta i Bosanska Rača u Bosna i Hercegovina. Danas službeni granični prijelaz između Srbije i Bosna i Hercegovina./ There are settlements of Sremska Rača, in Serbia, on the narrow belt between the rivers Sava and Bosut, and Bosanska Rača in Bosnia and Herzegovina. Today it is the official border crossing point between Serbia and Bosnia and Herzegovina.
<i>İzvornik</i>	Zvornik, grad i središte istoimene općine u istočnom dijelu Bosne i Hercegovine./ Zvornik, a city and centre of the municipality of the same name in the eastern part of Bosnia and Herzegovina.
<i>Çelebi Pâzârı</i>	Rogatica, grad i općina u jugoistočnoj Bosni, u Bosni i Hercegovini./ Rogatica, a city and municipality in south-eastern Bosnia and Herzegovina.
<i>Vişegrâd</i>	Višegrad, grad i općina u istočnoj Bosni u Bosna i Hercegovina./ Višegrad, a city and municipality in eastern Bosnia and Herzegovina.
<i>Foça</i>	Foča, grad i općina u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine./ Foča, a city and municipality in south-eastern Bosnia and Herzegovina.
<i>(Saray)Bosna</i>	Sarajevo, glavni i najveći grad Bosne i Hercegovine./ Sarajevo, the capital and largest city of Bosnia and Herzegovina.
<i>Mostâr</i>	Mostar, grad i upravno sjedište Hercegovačko-neretvanskog kantona u Bosni i Hercegovini./ Mostar, the city and administrative centre of the Herzegovina-Neretva Canton in Bosnia and Herzegovina.
<i>Prûzûr</i>	Prozor, grad u sjevernoj Hercegovini u Bosni i Hercegovini./ Prozor, a city in northern Herzegovina, Bosnia and Herzegovina.
<i>Lûbûşka</i>	Ljubuški, grad na krajnjem zapadu Bosne i Hercegovine./ Ljubuski, a town in the far west of Bosnia and Herzegovina.
<i>Gabela</i>	Gabela, naseljeno mjesto u gradu Čapljini u Bosni i Hercegovini./ Gabela, a populated place in the town of Čapljina, Bosnia and Herzegovina.
<i>Norîn</i>	Kula Norinska, općina i naselje u Hrvatskoj./ Kula Norinska, municipality and settlement in Croatia.
<i>nâhiye Frâgustîn</i>	Osmanska nahija Fragostin/Fragustin obuhvaćala je gornje Makarsko primorje sa sjedištem u mjestu Gradac./ The Ottoman district (nahiye) Fragostin/Fragustin covered the upper Makarska Riviera with its centre in Gradac.
<i>Maķârşkâ</i>	Makarska, priobalni grad u Splitsko-dalmatinskoj županiji u Hrvatskoj./ Makarska, a coastal town in the Split-Dalmatia County in Croatia.
<i>Hlevne</i>	Livno (stariji oblik (I)hlevne), grad na jugozapadu Bosne i Hercegovine./ Livno (older form (I)hlevne), a town in south-western Bosnia and Herzegovina.

Naziv na karti Name on the map	Ubikacija Location
<i>Klis</i>	Klis, naselje i općina u Splitskom zaleđu podno istoimene srednjovjekovne tvrđave u Hrvatskoj./ Klis, a village and municipality in the hinterland of Split, at the foot of the medieval fortress of the same name, Croatia.
<i>Šplit</i>	Split, najveći grad u Dalmaciji, i po broju stanovnika drugi najveći grad u Hrvatskoj./ Split, the largest city in Dalmatia, and the second largest city in Croatia by population.
<i>Šibenik</i>	Šibenik, grad i središte Šibensko-kninske županije u Hrvatskoj./ Šibenik, city and center of the Šibenik-Knin County in Croatia.
<i>Vrlika</i>	Vrlika, grad u Splitsko-dalmatinskoj županiji u Hrvatskoj./ Vrlika, a town in Split-Dalmatia County in Croatia.
<i>Drniš</i>	Drniš, grad u Hrvatskoj u Šibensko-kninskoj županiji./ Drniš, a town in Croatia in Šibenik-Knin County.
<i>Škradin</i>	Škradin, grad u Hrvatskoj u Šibensko-kninskoj županiji./ Škradin, a town in Croatia in Šibenik-Knin County.
<i>Kupres</i>	Kupres, općina na jugozapadu Bosne i Hercegovine./ Kupres, a municipality in the southwest of Bosnia and Herzegovina.
<i>Akhišar</i>	Prusac (poznat i kao Akhisar), naselje u gornjem toku rijeke Vrbas, između Bugojna i Donjeg Vakufa u Bosni i Hercegovini./ Prusac (also known as Akhisar), a settlement in the upper reaches of the river Vrbas, between Bugojno and Donji Vakuf in Bosnia and Herzegovina.
<i>Trevnike</i>	Travnik, grad i općina u Bosni i Hercegovini./ Travnik, a city and municipality in Bosnia and Herzegovina.
<i>Jajce</i>	Jajce, grad i središte istoimene općine u Srednjobosanskom kantonu u Bosni i Hercegovini./ Jajce, the town and seat of the municipality of the same name in the Central Bosnia and Herzegovina.
<i>Trebova</i>	Trijebovo, naseljeno mjesto u sastavu općine Mrkonjić Grad u Bosni i Hercegovini./ Trijebovo, a populated place within the municipality of Mrkonjić Grad, Bosnia and Herzegovina.
<i>Bana Luka</i>	Banja Luka, grad u zapadnom dijelu Bosne i Hercegovine smješten na rijeci Vrbas./ Banja Luka, a city in the western part of Bosnia and Herzegovina, located on the River Vrbas.
<i>Glamoč</i>	Glamoč, naselje u jugozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine./ Glamoč, a settlement in southwestern Bosnia and Herzegovina.
<i>Podraščica nahije tâbi' Gölhišâr</i>	Podraščica, naseljeno mjesto u sastavu općine Mrkonjić Grad u Bosni i Hercegovini./ Podraščica, a populated place within the municipality of Mrkonjić Grad, Bosnia and Herzegovina.
<i>Pekšâ</i>	Gornja i Donja Pecka, selo pokraj magistralne ceste Mrkonjić Grad – Glamoč u Bosni i Hercegovini./ Gornja and Donja Pecka, a village near the main road Mrkonjić Grad - Glamoč, Bosnia and Herzegovina.
<i>Uzmiyân</i>	Zmijanje je oblast u području planine Manjače, odnosno uže područje nekadašnje nahije Zmijanje, koja je postojala u vrijeme osmanske uprave./ Zmijanje in the area of Manjača Mountain is a narrower area of the former Zmijanje settlement, which existed during the Ottoman rule.
<i>Gölhišâr</i>	Jezero, naselje i središte istoimene općine u zapadnom dijelu Bosne i Hercegovine na Plivskom jezeru./ Jezero, a settlement and center of the municipality of the same name in the western part of Bosnia and Herzegovina, on Lake Pliva.
<i>Dubočnisa</i>	Slavonski Dubočac, naseljeno mjesto u sastavu općine Bebrina u Brodsko-posavskoj županiji u Hrvatskoj. Bosanski Dubočac je naseljeno mjesto u sastavu općine Derventa u Bosni i Hercegovini./ Slavonski Dubočac, a populated place within the municipality of Bebrina, Brod-Posavina County, Croatia. Bosanski Dubočac is a populated place within the municipality of Derventa, Bosnia and Herzegovina.
<i>Brod</i>	Bosanski Brod, grad i središte istoimene općine na krajnjem sjeveru Bosne i Hercegovine na desnoj obali rijeke Save. Slavonski Brod je središte Brodsko-posavske županije u Hrvatskoj./ Bosanski Brod, the town and centre of the municipality of the same name in the far north of Bosnia and Herzegovina, on the right bank of the River Sava. Slavonski Brod is the centre of Brod-Posavina County in Croatia.

Naziv na karti Name on the map	Ubikacija Location
<i>Isvinyâr</i>	Davor, općina u Hrvatskoj u Brodsko-posavskoj županiji. Davor se do 1896. godine zvao Davor./ Davor, a municipality in Croatia in the County of Brod-Posavina. Until 1896 it was called Svinjar.
<i>Grâdiška</i>	Bosanska Gradiška je naselje i općina u sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine. Nova Gradiška, grad u Hrvatskoj u Brodsko-posavskoj županiji. Stara Gradiška je naselje i općina u Brodsko-posavskoj županiji u Hrvatskoj./ Bosanska Gradiška, a village and municipality in north-western Bosnia and Herzegovina. Nova Gradiška, a town in Croatia in the Brod-Posavina County. Stara Gradiška is a village and municipality in Brod-Posavina County in Croatia.
<i>Dûbitsa</i>	Bosanska Dubica, naselje i sjedište istoimene općine smještene u sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine. Hrvatska Dubica, naseljeno mjesto i općina u Sisačko-moslavačkoj županiji u Hrvatskoj. Nalazi se na lijevoj obali rijeke Une nekoliko kilometara prije ušća u rijeku Savu./ Bosanska Dubica, a village and seat of the municipality of the same name, located in the north-western part of Bosnia and Herzegovina. Hrvatska Dubica, a town and municipality in Sisak-Moslavina County, Croatia. It is located on the left bank of the River Una a few kilometres before it feeds into the River Sava.
<i>Ķostâyniçe</i>	Bosanska Kostajnica, grad i općina u sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine na rijeci Uni. Hrvatska Kostajnica je grad u Sisačko-moslavačkoj županiji u središnjem dijelu hrvatskoga Pounja u Hrvatskoj./ Bosanska Kostajnica, a town and municipality in the north-western part of Bosnia and Herzegovina, on the River Una. Hrvatska Kostajnica is a town in Sisak-Moslavina County in the central part of the Croatian Pounj, Croatia.
<i>Bûžîn</i>	Bužim, manje naseljeno mjesto i središte općine na krajnjem sjeverozapadu Bosne i Hercegovine./ Bužim, a less populated place and the centre of a municipality in the far north-west of Bosnia and Herzegovina.
<i>Sâzîn</i>	Cazin, grad i središte istoimene općine u sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine./ Cazin, a town and centre of the municipality of the same name in the north-western part of Bosnia and Herzegovina.
<i>Todor Novî</i>	Todorovo, naseljeno mjesto u sastavu općine Velika Kladuša u Bosni i Hercegovini./ Todorovo, a populated place within the municipality of Velika Kladuša, Bosnia and Herzegovina.
<i>Bihke</i>	<i>Bihac</i> , grad i središte istoimene općine u sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine te upravni centar Unsko-sanskog kantona./ Bihac, the town and centre of the municipality of the same name in the north-western part of Bosnia and Herzegovina and the administrative centre of the Una-Sana Canton.
<i>Vârsâr Vakfi</i>	Varcar Vakuf, danas Mrkonjić Grad, grad i središte općine u zapadnome dijelu Bosne i Hercegovine./ Varcar Vakuf, present Mrkonjić Grad, town and centre of municipality in western Bosnia and Herzegovina.
<i>Ključ</i>	Ključ, grad i općina u sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine u Bosanskoj krajini./ Ključ, a town and municipality in north-western Bosnia and Herzegovina.
<i>Ķozârsa</i>	Kozarac, naseljeno mjesto u općini Prijedor u Bosni i Hercegovini./ Kozarac, a settlement in the municipality of Prijedor, Bosnia and Herzegovina.
<i>Ķârlâvtsa</i>	Karlovac, grad u središnjoj Hrvatskoj i administrativno središte Karlovačke županije./ Karlovac, a town in central Croatia and the administrative center of Karlovac County.
<i>Knîn</i>	Knin, grad u Hrvatskoj, u Šibensko-kninskoj županiji./ Knin, a town in Croatia, in Šibenik-Knin County.
<i>Ostrovçe</i>	Ostrovica, srednjovjekovna fortifikacija na strmom brdu ponad istoimenog naselja u Zadarskoj županiji, na prijelazu između Ravnih kotara i Bukovice u Hrvatskoj./ Ostrovica Fortress, a medieval fortification on a steep hill above the settlement of the same name in Zadar County, at the crossing between Ravni kotari and Bukovica in Croatia.
<i>Neçven</i>	Nečven, srednjovjekovna utvrda smještena na zapadnoj strani planine Promine, na rubu strmih litica na lijevoj strani rijeke Krke u Hrvatskoj./ Nečven, medieval fortress located on the western side of the Mountain Promina, on the edge of steep cliffs on the left side of the River Krka in Croatia.
<i>Velin</i>	Velim, mjesto u Zadarskoj županiji u Hrvatskoj. Ostaci kule i danas su vidljivi./ Velim, a place in Zadar County, Croatia. The remains of the tower are still visible today.

Naziv na karti Name on the map	Ubikacija Location
<i>Dâzlina</i>	Dazlina, naselje u sastavu Općine Tisno, u Šibensko-kninskoj županiji u Hrvatskoj./ Dazlina, a village within the municipality of Tisno, in Šibenik-Knin County, Croatia.
<i>Vrâna</i>	Vrana, naselje u Zadarskoj županiji u blizini Vranskog jezera u Hrvatskoj./ Vrana, a village in Zadar County near Lake Vrana in Croatia.
<i>Nâdîn</i>	Nadin, selo u Zadarskoj županiji koje se nalazi u podnožju staroga grada Nadina u Hrvatskoj./ Nadin, a village in Zadar County, located at the foot of the old town of Nadin, Croatia.
<i>Zemûn</i>	Gornji i Donji Zemunik, naselja u Zadarskoj županiji u Hrvatskoj./ Gornji and Donji Zemunik, settlements in Zadar County, Croatia.
<i>Poliçne</i>	Poličnik, općina u Hrvatskoj u Zadarskoj županiji./ Poličnik, a municipality in Croatia in Zadar County.
<i>Sedd-i Islâm</i>	Islam Grčki i Islam Latinski, naselja u sastavu Općine Posedarje u Zadarskoj županiji, u blizini Novigradskog mora, u Hrvatskoj./ Islam Grčki and Islam Latinski, settlements within the Municipality of Posedarje, in Zadar County, near the Novigrad Sea, Croatia.
<i>Novigradiç cedîd</i>	Novigrad, gradić smješten na južnoj obali Novigradskog mora u dugom strmom zaljevu sjeveroistočno od Zadra u Hrvatskoj./ Novigrad, a small town located on the southern coast of the Novigrad Sea in a long steep bay north-east of Zadar, Croatia.
<i>Ëârin</i>	Donji i Gornji Karin, gradska naselja Benkovca, u zadarskom zaleđu na obali zaljeva Karinskog mora./ Donji and Gornji Karin, urban settlements of Benkovac, in the hinterland of Zadar on the Gulf of Karin Sea.
<i>Obrovtsè</i>	Obrovac, grad u Zadarskoj županiji, na rijeci Zrmanji, u Hrvatskoj./ Obrovac, a town in Zadar County, on the River Zrmanja, Croatia.
<i>Bruşik</i>	Perušić, općina i istoimeno naselje u Hrvatskoj, u Ličko-senjskoj županiji, u jugoistočnom dijelu Like./ Perušić, a municipality and town of the same name in Croatia, in Lika-Senj County, in the south-eastern part of Lika.
<i>Sen</i>	Senj, najstariji grad na gornjem Jadranu u Ličko-senjskoj županiji u Hrvatskoj./ Senj, the oldest town on the upper Adriatic in Lika-Senj County, Croatia.
<i>Novî</i>	Lički Novi, naselje u Hrvatskoj u sastavu grada Gospića u i./ Lički Novi, a settlement in Croatia, within Town of Gospić, Lika-Senj County.
<i>Râzânçe</i>	Ražanac je smješten na obalama Velebitskoga kanala u Sjevernoj Dalmaciji, sjeveroistočno od grada Zadra u Hrvatskoj./ Ražanac is located on the banks of the Velebit Channel in North Dalmatia, north-east of the city of Zadar, Croatia.
<i>Bûsedârÿe</i>	Posedarje se nalazi oko 25 km sjeveroistočno od Zadra na obali Novigradskog mora./ Posedarje is located about 25 km north-east of Zadar on the coast of the Novigrad Sea.
<i>Zâdre</i>	Zadar, grad na obali Jadranskog mora, središte Zadarske županije i širega regionalnoga kompleksa sjeverne Dalmacije i Like./ Zadar, a city on the Adriatic coast, the centre of Zadar County and the wider regional complex of northern Dalmatia and Lika.
<i>cebel-i Mosor</i>	Planina Mosor / Mountain Mosor
<i>cebel-i Lisin</i>	Planina Lisina / Mountain Lisina
<i>Plevâšice tâği</i>	Planina Plješevica / Mountain Plješevica
<i>nehr-i Râma</i>	Rijeka Rama / the River Rama
<i>nehr-i Neretva</i>	Rijeka Neretva / the River Neretva
<i>nehr-i Pleve</i>	Rijeka Pliva / the River Pliva
<i>nehr-i Virbâs</i>	Rijeka Vrbas / the River Vrbas
<i>nehr-i Ëûpa</i>	Rijeka Kupa / the River Kupa
<i>nehr-i Ūna</i>	Rijeka Una / the River Una
<i>nehr-i Zrmânya</i>	Rijeka Zrmanja / the River Zrmanja
<i>nehr-i Çetina</i>	Rijeka Cetina / the River Cetina
<i>nehr-i Ërka</i>	Rijeka Krka / the River Krka

SLIKA I. Karta gradova ejaleta Kanjiža, Budim i Bosna s okolinom u autografu Kozmografije Katiba Čelebija iz 1648.
 FIGURE I Map of the towns of eyalets of Kanizsa, Buda and Bosnia with its surroundings in the autograph of the
 Cosmography of Katib Čelebi from 1648

Izvor / Source: URL 2

ZAKLJUČAK

Kartografski prikazi prostora ranonovovjekovne Bosne i Hercegovine i Hrvatske osmanskoga podrijetla iznimno su rijetki. Nekoliko karata toga prostora nalazi se u djelima osmanskog povjesničara i bibliografa iz 17. stoljeća Katiba Čelebija. U ovome radu analizirana je karta na kojoj je prikazan širi prostor Bosanskog ejaleta koja se nalazi u autografu *Kozmografije* Katiba Čelebija, nastalom u prvim godinama Kandijskoga rata 1648. godine. U nastanku karte autor se najvjerojatnije služio kartografskim uradcima autora iz zemalja ranonovovjekovne Europe i podacima poznavatelja lokalnih prilika, jezika i toponimije. Na karti je zastupljena bogata lokalna toponimija srednjodalmatinskog zaleđa, ubilježeni su veći i važniji gradovi, pojedine rijeke i planine, ucrtane cestovne komunikacije. Osim toga, na karti se nalaze i neke druge bilješke vezane za spomenuti prostor od geostrateškog značaja. Budući da se nalazi u autografu djela *Kozmografija* iz 1648. godine, karta je vjerojatno nastala u razdoblju nakon pada tvrđave Klis u mletačke ruke. Vjerojatno je i nastala upravo radi vizualizacije spomenutoga osmanskog pograničja, čija je važnost u osmanskoj središnjici u danom trenutku, čini se, bila marginalizirana. Navedene činjenice svrstavaju analiziranu kartu u rijetke i važne izvore za proučavanje povijesti navedene regije u 17. stoljeću.

Musli Beg and counts him among those who caused unrest in Bosnia during the reign of Vali Mehmed Pasha son of Mustafa Pasha in 1650 (ÇELEBI, 2016, 1031). In his History of Bosnia, Muvekkit mentions 'the pasha of Herzegovina, Musli Beg Haji Memić, who was previously the defterdar of Bosnia, known for his clever politics and courage. He settled the situation in Herzegovina. Through his beautiful deeds, he brought the Arnaut outlaws into obedience, and peace was created in those parts' (MUVEKKIT, 1999, 344). If it is the same person, the Bosnian defterdar Musli Agha, later Musli Beg, can be considered a contemporary of the map, but for now no more information is known about him or his relation to Katib Çelebi and the origin of the map.

CONCLUSION

Cartographic representations of the area of early modern Bosnia and Herzegovina and Croatia of Ottoman origin are extremely rare. Several maps of the area are found in the works of 17th-century Ottoman historian and bibliographer Katib Çelebi. This paper analyzes a map that presents a wider area of the Bosnian eyalet, which is in the autograph of the book *Cosmography* of Katib Çelebi, created in the first years of the Candian War in 1648. In the creation of the map, the author most probably used the cartographic works of authors from the countries of early modern Europe, as well as the data of experts familiar with local conditions, language and toponymy. The map shows the rich local toponymy of the Dalmatian hinterland, recorded larger and more significant cities, individual rivers and mountains, delineated road communications. In addition, there are some other notes on the map related to the mentioned area of geostrategic importance. Since the map it is in the autograph of the work *Cosmography* from 1648, it was probably made in the period after the fall of the Klis fortress into Venetian hands. It is possible that it was created with the aim of visualizing the mentioned Ottoman borderland, whose significance in the Ottoman center at that time, it seems, was marginalized. These facts classify the analyzed map as a rare and significant source for studying the history of the region in the 17th century.

IZVORI I LITERATURA / SOURCES AND BIBLIOGRAPHY

- BOŠNJAK, M. (2002): *Mehmed Halifa Bošnjak, Ljetopis: 1650.-1665.*, Orijentalni institut, Sarajevo, pp. 254.
- BRENTJES, S. (2005): Mapmaking in Ottoman Istanbul between 1650 and 1750: A Domain of Painters, Calligraphers or Cartographers?, in: *Frontiers of Ottoman Studies: State, Province and the West*, vol. II, (ur. Imber, C., Kiyotaki, K., Murphey, R.), I.B. Tauris, London, New York, 125-156.
- BUZOV, S. (2003): Vlaška sela, pašnjaci i čiftluci: krajolik osmanlijskog prigraničja u 16. i 17. stoljeću“, u: *Triplex Confinium (1500-1800): ekohistorija*, (ur. Rokсандić, D., Mimica, I., Štefanec, N., Glunčić-Bužančić V.), Književni krug Split, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Split, Zagreb, 227-241.
- ČELEBI, E. (1979): *Putopis – odlomci o jugoslovenskim zemljama*, Svjetlost, Sarajevo, pp. 705.
- ČELEBI, K. (2016): *Fezleke* [Osmanlı Tarihi (100-1065/ , 1591-1655)], II, haz. Zeynep Aycibin, Çamlıca, Istanbul, pp. 200.
- HAGEN, G. (1998): Kâtib Çelebi and Târîh-i Hind-i Garbî, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 12, 101-115.
- HAGEN, G. (2003): *Ein osmanischer Geograph bei der Arbeit. Entstehung und Gedankenwelt von Kâtib Çelebis Ğihännümâ*, Klaus Schwarz, Berlin, pp. 531.
- HAGEN, G. (2012): Katip Çelebi's Maps and the Visualisation of Space in Ottoman Culture, *Osmanlı Araştırmaları/The Journal Of Ottoman Studies* 40, 283-293.
- HAMMER, J. (1812): *Rumeli und Bosna geographisch beschrieben von Mustafa Ben Abdalla Hadschi Chalfa. Aus dem Türkischen übersetzt*, Kunst- und Industrie-Comptoir, Wien, pp. 198.
- HANDŽIĆ, A. (1988): O organizaciji vojne krajine Bosanskog ejaleta u XVII stoljeću: Sjeverna i sjeverozapadna granica, *Prilozi Instituta za istoriju*, XXIII, 24, Sarajevo, 45-60.
- JURIN STARČEVIĆ, K. (2003): Vojne snage Kliškog i Krčko-ličkog sandžaka pred Kandijski rat – osmanska vojska plaćenika, u: *Zbornik Mire Kolar-Dimitrijević: zbornik radova povodom 70. rođendana*, (ur. Agičić, D.), FF press, Zagreb, 79-93.
- KADIĆ, M. E., *Târîh-i Enverî*, Orijentalni institut u Sarajevu, R 29/4, vol. IV, 116-117.
- KARAMUSTAFA, A. T. (1992): Military, Administrative and Scholarly Maps and Plans, u: *The History of Cartography, Cartography in the Traditional Islamic and South Asian Societies*, (ur. Harley, J. B., Woodward D.), vol. 2 (1), University of Chicago Press, Chicago, 209-227.
- KORIĆ, E. (2020): *Bosna i Hercegovina na starim osmanskim kartama*, Posebna izdanja LXII, Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, pp. 147.
- HADŽIHUSEINOVIĆ MUVEKKIT, S. S. (1999): *Povijest Bosne*, El-Kalem-Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo.
- NOVAKOVIĆ, S. (1892): *Hadži-Kalfa ili Ćatib-Ćelebija, turski geograf XVII veka o Balkanskom poluostrvu*, Srpska kraljevska akademija, Državna štamparija Kraljevine Srbije, Beograd.
- ÖZTÜRK, S. (2013): Katip Çelebi, *Cihannüma I & II*, Bahçeşehir Üniversitesi MEDAM, Istanbul.
- RAČKI, F. (1882): Prilozi za geografsko-statistički opis bosanskog pašalika, *Starine JAZU*, 14, 173-195.
- СПАHO, F. Д.Ž. (1989): Vojna organizacija turske vlasti u Kliškom sandžaku u XVII stoljeću, *Zbornik Cetinske krajine*, 4, 65-71.
- ТАЕСЧНЕР, F. (1926): *Zur Geschichte des Djihannuma, Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen*, 29 (2), 99-110.
- TRALJIĆ, S. M. (1959): Tursko-mletačko susjedstvo na Zadarskoj krajini, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 4-5, 409-424.
- ÜSTÜNER, A. (2018): Eastern Europe in the description of the famous Ottoman geographer Katib Çelebi, u: *Concepts, Sources and Methodology in Eastern European Studies*, Proceedings of the 1st Congress of International Eastern European Studies (CIEES), (ur. Öztürk, Y., Kavak, N.), Eskişehir, 11-22.

ÜSTÜNER, A., ARSLANTÜRK, H. A. (2017): *Levâmi'û'n-nûr Fî Zulmet-i Atlas Minor*, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, pp. 1045.

ZAHIROVIĆ, N. (2005): Geografsko-statistički opis Bosanskog pašaluka iz treće decenije 17. vijeka, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 54, 189-198.

URL 1, Katib Çelebi, *Levâmi'û'n-nûr Fî Zulmet-i Atlas Minor*, Nuruosmaniye Kütüphanesi, Nr. 2998. [http://kitabicihannuma.blogspot.com/2016/11/kitab-cihannumalevamiun-nur-fi-zulumat.html?m=](http://kitabicihannuma.blogspot.com/2016/11/kitab-cihannumalevamiun-nur-fi-zulumat.html?m=,), 22. 4. 2021.

URL 2, *Müsvedde-i Ğihân-nümâ Bi-Haṭṭ-ı Kâtib Çelebi*, (1648), Wien, Österreichische Nationalbibliothek (ÖNB), Cod. Mixt. 389.

http://digital.onb.ac.at/RepViewer/viewer.faces;jsessionid=9728EB29F85313AD36568A404E22C8B6?doc=DTL_3367880, 22. 4. 2021.

URL 3, International Journal of Middle East Studies, Cambridge University Press, <https://www.cambridge.org/core/journals/international-journal-of-middle-east-studies>, 22. 4. 2021.